

Tiesa ir grožis. Rusų realistinė tapyba iš Latvijos nacionalinio dailės muziejaus kolekcijos

2009 m. gegužės 8 d. – birželio 14 d.
LDM Radvilų rūmuose veikė paroda „Tiesa ir grožis“. Realistinė rusų tapyba iš Latvijos nacionalinio dailės muziejaus kolekcijos. Parodai, eksponuoti rūmų antrajame aukšte, buvo atrinkti Rusijos dailės klasikų darbai – puikus XIX a. ir XX a. rusų realistinės dailės pavyzdys. Latvijos nacionaliniame dailės muziejuje saugoma reikšmingiausia rusų dailės kolekcija Baltijos šalyse. Ji suteikia galimybę pademonstruoti realistinės tapybos raidą Rusijoje – nuo XIX a. 8-ojo dešimtmečio iki XX a. 7-ojo dešimtmečio pabaigos. Latviai į Lietuvą buvo atvežę 70 autorių 80 kūrinių.

Šią parodą papildė rūmų trečiajame aukšte tuo pat metu eksponuoti rusų realistinės dailės kūriniai iš Lietuvos dailės muziejaus rinkinių. Lietuvos dailės muziejuje saugoma apie 300 tapybos kūrinių, sukurtų Rusijoje XVIII–XX a. Iš jų galima susidaryti tuo metu vyravusių rusų mene kryptių ir tendencijų vaizdą. Ši kartą Radvilų rūmuose eksponuota tik nedidelė šios vertingos kolekcijos dalis – apie 50 kūrinių.

Parodos generalinis rėmėjas buvo „BTA Draudimas“.

THE TRUTH AND THE BEAUTY.

THE REALISTIC RUSSIAN PAINTING FROM THE COLLECTION OF THE LATVIAN NATIONAL MUSEUM OF ART

The publication introduces to the exhibition “The truth and the beauty” held on May 8-June 14, 2009 in the Radvilos Palace of the Lithuanian Art Museum. The exhibition showed the realistic Russian painting from the collection of the Latvian National Museum of Art which is the most impressive collection of the Russian art in the Baltic countries. The exhibition which was held on the 1st floor of the Radvilos Palace introduced to the works of the Russian classical painters, the best example of the realistic Russian art of the 19th and 20th centuries. The Latvian brought 80 artworks by 70 artists to Lithuania.

The exhibition was enlarged by the realistic Russian artworks from the collection of the Lithuanian Art Museum showed on the 2nd floor of the Radvilos Palace. The Lithuanian Art Museum keeps the collection of about 300 paintings created in Russia in the 18th-20th centuries which clearly speak about the then tendencies in the Russian art. During that particular exposition, only a small part of his valuable collection, 50 works, were put for demonstration.

Prepared by Skaistis Mikulionis

Latvijos nacionaliniame dailės muziejuje saugoma reikšmingiausia rusų dailės kolekcija Baltijos šalyse. Parodai Vilniuje, Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose atrinkti Rusijos dailės klasikų darbai – XIX a. ir XX a. rusų realistinės dailės pavyzdys. Tai ištisa epocha nuo XIX a. vidurio iki XX a. penkto dešimtmečio, atspindinti realizmo atsiradimą ir plėtrą Rusijoje. Šis stilius lėmė ir to meto Lietuvos dailės vystymąsi.

Realizmo šaknys glūdi XIX a. I pusės dailėje. Vasilijaus Tropinino (1776–1857) nutapytame „D. D. Kiselevo portrete“ (1841) derinamas romantizmo jausmingumas su stiprėjančiais realizmo bruožais. Tačiau portretų herojai pradeda keistis.

Po baudžios panaikinimo Rusijos imperijoje, jos teritorinės ekspansijos į Aziją, sparčios urbanizacijos ir industrializacijos šalies literatūra, muzika ir dailė buvo stipriai veikiama taip vadinamų narodnikų judėjimo idėjų. Pagrindinis jų postulatas – menas priklauso liaudžiai. Kultūros veikėjai stebėjo ir pavaizdavo tradicinės valstietiškos kultūros, susiduriančios su nauja industrine realybe konfliktus, naujos inteligentijos atsiradimą, kaimo ir miesto pakraščių buitį, tėvynės gamtą ir istoriją.

Ištisą meninę epochą grožis buvo neatsiejamas nuo tiesos.

Ryškiausi parodoje demonstruojamų rusų nacionalinės dailės mokyklos atstovų kūriniai – Ivano Aivazovskio, Ivano Šiškino, Iljos Repino, Vasilijaus Surikovo, Aleksejaus Savrasovo tapybos darbai. Juose labai pagarbiai, tiksliai, su meile pavaizduoti Rusijos žmonės ir gamta – visi metų laikai su jiems būdingomis unikalumo ir spalvingumo nuotakomis, taip pat liaudies buitės ir darbai, reikšmingiausi istoriniai įvykiai. Dailininkus vienijo noras tikroviškai perteikti paprastų žmonių gyvenimo problemas ir sunkumus. Tiek buitės žanro paveiksluose ir portretuose, tiek plataus masto istorinėse kompozicijose ypač daug dėmesio skirta tipiškomis buitės ir darbo aplinkybėms atskleisti, įtikinamam psichologiniam vaizdų apibūdinimui.

Peredvižnikų lyderis buvo puikus portretistas Ivanas Kramskojus (1837–1887). Parodoje eksponuojamas jo kūrinys „Pavelo Kovaljevskio portretas“ (1886). Žymiausias ir populiariausias peredvižnikų parodinės organizacijos narys buvo menininkas Ilja Repinas (1844–1930). Jis yra istorinių, religinių, politinių ir aštrių socialinių vaizdų autorius. Vėlyvajį, emigrantišką jo kūrybos laikotarpį atspindi Aleksandro Šuvalovo portretas (1920). Kitas Imperatoriškos dailės

Nikolajus Bogdanovas-Belskis (1868–1945). Kaimo berniukai. Iki 1930 metų. Nuotr. A. Lukšėno

akademijos auklėtinis buvo žymiausias rusų istorinės tapybos simbolis sibirietis Vasilijus Surikovas (1848–1916). Jį išgarsino paveikslas „Bajorienė Morozova“ (1887) (parodoje eksponuojamas monumentalus sumanymo etiudais iš Lietuvos dailės muziejaus kolekcijos). Studijos siužetas paimtas iš XVII a. bažnytinės reformos istorijos, kai sentikė aristokratė buvo įkalinta dėl jos tikėjimo. Rusijos istorija, tautosaka, legendos ir gamta įkvėpė ir maskviečius dailininkus brolius Viktorą (1848–1926) ir Apolinarijų (1856–1933) Vasnecovus („Kalnų vaizdas. Kaukazas“ (1897). A. Vasnecovas).

Peredvižnikų paveiksluose gamta tapo pagrindiniu herojumi, nebereikalaujančiu formalaus siužeto. Pirmiausiai tai matoma vieno iš parodinės organizacijos įkūrėjo, lyrinio peizažo „Vaizdas su vaivorykste“ (1881) autoriaus Aleksejaus Savrasovo (1830–1897) paveiksluose. Jo kūrybos atradimus tęsė talentingi mokiniai – bene garsiausias Rusijos peizažistas Kauno gubernijoje, Kybartuose, gimęs Isakas Levitanas (1860–1900) ir artimas impresionizmui naujų spalvinių sprendimų autorius Konstantinas Korovinas (1861–1939). Tačiau tikru tarybinės masinės kultūros numylėtiniu tapo peizažistas, puikus piešėjas, Sankt Peterburgo akademijos pedagogas – Ivanas Šiškinas (1832–1898). Matyt ir ekologinės XX a. problemos, industrializacijos ir socialinių Rusijos didmieščių problemų išvarginto kaimo išieivio buityje jo reprodukcijas padarė beveik privaloma interjero dalimi. Parodoje eksponuojamas „Miškas“ (1883). Populiarumu jam, bent jau tarp meno kūrinių padirbinėtojų, nusileidžia taip ir netapusio peredvižniku Ivano Aivazovskio (1817–1900) marinistika, audrų, batalijų, laivų katastrofų vaizdai. Jūros krantas. Jo gimtinės Krymo pakrantės vaizduojamos paveiksle „Partenitas. Krymo pietiniame krante“ (1861). Kupinas rytietiškos romantikos „Vaizdas į Aukso ragą. Konstantinopolis“ (1870).

D. Mukienės nuotraukose parodos fragmentai ir jos lankytojai

Filipas Maliavinas (1869–1940). Rusų valstietės. 1925. Nuotr. A. Lukšėno

Michailas Klodtas fon Jurgensburgas (1832–1902). Rugiai. 1868. Nuotr. A. Lukšėno

Borisas Kustodijevs (1878–1927). Olgos Šimanovskos portretas. 1920. Nuotr. A. Lukšėno

Pačioje XIX a. pabaigoje Rusijos ir pirmiausiai Sankt Peterburgo dailė pradėjo keistis. Modernizacija prasidėjo ir nuo Lietuvos kultūrai labai svarbaus žurnalo ir to paties pavadinimo provakarietiškos pakraipos meninio judėjimo „Meno pasaulis“. Prasidėjo sidabro amžiaus epocha. Ji truko iki I pasaulinio karo ir revoliucijos Rusijoje sukrėtimų. Meninės idėjos, formos ir grupuotės kaleidoskopiniu greičiu keitė viena kitą, bet realistinė dailė arba vystėsi paraleliai, arba vėl atgimė ir vėliau tapo sudėtinė socialistinio realizmo doktrinos dalimi, aktualia visai rytų Europai ir jai simpatizuojančiai kairiųjų ar socialistinių pažiūrų vakarų dailei. Bet tai atsitiko vėliau. Amžiaus pradžioje Rusijoje klesti rafinuota architektūra, dailė, muzika ir literatūra. „Meno pasaulio“ parodose dalyvavo jau minėtas I. Levitanas, Zinaida Serebriakova (1884–1967) „Natiurmortas su vynuogėmis ir persikais“ (1931), kiti talentingi menininkai.

Meno pasaulio grafikai didelę įtaką padarė Tolimųjų Rytų dailė. Tačiau Rytų kultūra didžiausią įtaką padarė emigracijoje mokslinę, visuomeninę, meninę veiklą pratęsusiame Nikolajui Rerichui (1872–1947). Meno pasaulio dalyvis, Kuinži mokinytis, apkeleavęs Ameriką, centrinę Aziją, Tibetą, 20 metų jis praleido Himalajuose. Pats dailininkas padovanojo savo kūrinius Latvijos nacionaliniam muziejui. Tarp jų ir „Ladakas“ (1937), ir „Himalajai“ (1936). Jie nuolat saugomi pastovioje muziejaus ekspozicijoje. Pabuvojo Nikolajus Rerichas ir Lietuvoje.

Atskirai paminėtinas dekoratyvus, pabrėžtinai nacionalinis dailininkas Borisas Kustodijevs (1878–1927). Jis gimė Astrachanėje, mokėsi pas I. Repiną Peterburgo dailės akademijoje. Keliavo po Prancūziją, Italiją. Kupinas optimizmo dailininkas, nežiūrint fizinės negalios, poetiškai vaizdavo laimingą, šventišką, svajonių Rusiją „Rudens kaimo šventėje“ (1914). Jis sukūrė savitą rusiškos gražuolės įdeala, matomą „Olgos Šimanovskos portrete“ (1920). Ne mažiau originalią rusiškos moters grožio versiją sukūrė ir puikus piešėjas, portretistas Filipas Maliavinas (1869–1940). Dailininko idealas, įkvėpimo šaltinis – rusų valstietės. Jas matome dekoratyviame F. Maliavino šedevre „Rusų valstietės“ (1925).

Meniniai eksperimentai ir atradimai suintensyvėjo po 1905 m. Ilija Maškovas (1881–1944) yra žymus maskvietiškos tapybos mokyklos atstovas, vienas iš 1910 m. įkurtos avangardo grupuotės „Būgnų valetas“ (Бубновый валет) steigėjų. Jos nariams itin svarbiu žanru tapo natiurmortas. Toks ir yra „Natiurmortas su kamelijomis“ (1915). Jo bendramintis, kitas grupuotės lyderis Piotras Končialovskis (1876 – 1956) pristatomas vėlyvomis „Alyvomis“ (1951).

Porevoliucinis dešimtmetis – neišsipildžiusių iliuzijų ir vilčių, trumpo avangardo klestėjimo metas. Bet ne tik avangardo. Tęsia veiklą parodinė peredvižnikų organizacija, nors narodnikų, o vėliau ir juos pakeitusių eserų judėjimą bei idealus sunaikina kolektyvizacija. Jų

estetines tradicijas matome monumentaliame paveiksle Nikolajaus Bogdanovo – Belskio (1868–1945) Latvijoje nutapytuose „Kaimo berniukuose“ (1930). Tačiau svarbiausi porevoliucinio dešimtmečio dailės atradimai matomi Kuzmos Petrovo – Vodkino (1878–1936) ir Aleksandro Deinekos (1899–1969) darbuose. Puikus piešėjas Petrovas – Vodkinas, kupinų literatūrinio talento atsiminimų autorius, sferinės perspektyvos tapyboje išradėjas, transformuoja klasikinius įvaizdžius, kuria temines kompozicijas, kupinas proletarinės revoliucijos romantikos ir tragizmo. Tai primena „Mergaitės galva natiurmorto fone (Dailininko dukros portretas?)“ (1935). Skulptorius, knygų iliustratorius, mozaikų meistras Aleksandras Deineka trisdešimtaisiais metais daug dėmesio skiria vaikystės, šeimos, motinystės, sporto, jaunystės temai. Ji talentingai įkūnyta paveiksle „Vaikiniai ilsisi“ (1933).

Antroje trisdešimtųjų metų dalyje menas darosi vis oficialesnis, stiprėja cenzūra ir griežtėja formalūs ideologiniai reikalavimai paveikslų formai ir turiniui. Tai atsispindi pokariniuose Viktoro Ivanovo (1924–1968) „Tautiečiuose“ (1949). Tačiau tikru socialistinio realizmo klasiku tapo Sergejus Gerasimovas (1885–1964), parodoje atstovaujamas kupino kasdienybės poezijos „Pavasario diena. Naujas varnėnų inkilas“ (1954).

Socialistinio realizmo štamų išvengė Armėnijos dailės klasikas Martirosas Sarjanas (1880–1972), monumentaliame, dekoratyviame, saulėtame paveiksle „Auksinis ruduo“ (1954) pateikiantis kupiną optimizmo tėvynės Armėnijos vaizdą.

Parodos sumanytojai parodos žiūrovams siūlo ieškoti realistinės tapybos metamorfozių – nuo kritinio gyvenimo vertinimo XIX a. antroje pusėje iki natūralaus, literatūriškai ir siužetiškai išplėto idealistinio visuomenės gyvenimo traktavimo XX a. pirmoje pusėje. Vilniuje eksponuotos parodos variantas atskleidžia naujas Rusijos dailės suvokimo tendencijas. Matyti, kad pastarųjų dviejų dešimtmečių parodų kuratorių dėmesys avangardui slopsta, o bendras Rusijos meno istorijos vaizdas darosi kiek kitoks. Nors jis ir tampa vis įvairesnis, kartu grįžtama prie tradicinių Rusijos kultūros vertybių. Paroda „Tiesa ir grožis. Rusų realistinė tapyba iš Latvijos nacionalinio dailės muziejaus kolekcijos“ 2007–2008 m. buvo demonstruojama Italijoje, Potencos Galleria Civica di Palazzo Loffredo. Ją aplankė per 20 tūkstančių lankytojų. 2009 m. paroda eksponuota Rygoje. Dabar šią puikią kolekciją parodos organizatoriai parodė Lietuvos publikai. Jį papildyta ir ne mažiau įdomiais paveikslais ir grafika iš rusiškos Lietuvos dailės muziejaus kolekcijos. ■

Pagal Irenos Bužinskos, Ksenijos Rudytės ir Lauros Gavioli tekstus parengė parodos koordinadoras Skaitis Mikulionis.